

(Foreign Affairs, 23.4.2010)

Кемализам, учење по којем би Турска требала бити секуларна и западна - и у Турској и на Западу је проглашено почившим. Земља полако напушта обоје, према раширеним тврдњама, и исламисти, предвођени Партијом правде и развоја (турски: *Adalet ve Kalkınma Partisi*

или

АКП) су

социјално и политички престојили земљу према ауторитарним режимима Блиског истока.

Турска унутрашња и спољна политика се збиља трансформирала. Током суђења организацији [Ergenekon](#), државни тужиоци, подстицани од стране званичника АКП-а, су оптужили групу такозваних кемалистичких академика, новинара, официра и политичара за ковање завере против владе како би их одстранили из државних институција. У међувремену, растућа верска буржоазија око АКП почиње да доминира разним секторима укључујући енергију, финансије, привреду и медије. Синдикати и разне професионалне асоцијације, као што је на пример Трговинска комора Истанбула, су такође под све већим утицајем АКП-а. Кад је реч о спољној политици, Турска наставља да учвршћује везе са Ираном и Сиријом, истовремено се дистанцирајући од старих савезника у региону, као што је Израел.

Али у стварности, већи део политике АКП-а није инкомпатибилан кемализму. Заиста, иронија данашње Турске је да АКП - верски укорењена, конзервативна политичка странка, представља најважнијег браниоца Мустафе Кемала Ататурка - оснивача изворне кемалистичке идеје.

Током последњих неколико деценија, милитарни кемализам, са малом групацијом војних званичника (уз неколицину представника администрације и судства), је био главни организациони принцип турске политике одговоран за очување европских вредности у турском друштву. Међутим, доминација друштвом од стране војске је вазда била извртање Ататуркове идеје кемализма. Почетком двадесетих, неколико година пре проглашења Републике Турске, лидери кемалистичког покрета су одлучно тврдили да нова турска држава мора да прихвати европске социјалне, економске и политичке

праксе. Признајући да је турско друштво далеко од достизања секуларне модерности, они су се залагали за период туторства, током којег би влада поставила социоекономске и културне темеље потребне за трансформацију друштва, као што су модерна инфраструктура, боље социјалне услуге, западни правни кодекси, економска технократија и реорганизовани образовни систем.

Војска никада није била назначена као неко ко треба да управља овим процесом модернизације. Ататурк, који је био генерал у Отоманској армији и фелдмаршал у Турској војсци, оставио је по страни своја војна постигнућа кад је прихватио улогу шефа државе 1923. Уклонио је официре са политичких положаја, промовисао цивилну контролу над војском и упозорио војску да се не меша у политичке ствари. Он је предао одговорност за ширење јавне подршке за либералне западне вредности политичарима, службеницима, учитељима, новинарима и интелектуалцима. Коначно, охрабрио је земљу да усвоји модерну, либералну економију, иако га је светска економска криза из 1930.-тих нагонила да прибегне државној контроли над економијом.

Владавина елита над политичким и економским системом је требала да буде привремена и да траје онолико дуго док највећи број људи не прихвати модерне норме и институције. Након тога, елите би се добровољно одрекле свог монопола над економијом, увели би се вишепартијски избори и пружила већа права грађанству.

Ататурк је преминуо 1938. године и Исмет Инону, који је био премијер Турске под Ататурком све док га Ататурк није сменио кратко пре своје смрти, постаје председник. Током дванаестогодишње владавине Инонуа све ауторитарнији грађански кемализам се изокренуо у милитарни кемализам. Како би спроводио своју политику Инону се ослонио на војску, која је претходно подржала његову кандидатуру. Чак и када је на изборима 1950. године Инону изгубио положај, војска је и даље остала главни центар моћи у кемалистичком естаблишменту. Хладни рат је само овековечио ову дисторзију: у замену за савезништво Турске западном блоку, САД су Турској давале подршку и помоћ за многоструко јачање њене војске, која је 1960. извела први од три војна удара у доба Хладног рата, и омогућила Инону повратак на власт.

Крајем Хладног рата, кад је комунизам престао бити претња, турски војни лидери су преусмерили своје нишане ка пузајућој исламизацији. Почетком 90'тих, они захтевају употребу војске у заштити секуларног кемализма како би оправдали своју доминацију над турском политиком. Године 1997. изабрану владу која је по њиховом мишљењу почела да следи исламистичку агенду, војни лидери су принудили да поднесе оставку. Сарађујући са савезницима у судству и државној бирократији, забранили су

исламистичку [политичку странку](#) , затворили њене лидере и протерали осумњичене чланове из владиних уреда. Медији, који су подржавани од милитаног кемализма, су подржали ову акцију.

Али тврдња војске да она штити кемалистичке вредности све мање се чује. Већи део политике коју заступа АКП представља стварно испуњење Ататурковог схватања кемализма. Западне вредности више нису апстрактне, оне су кодификоване у Копенхагенском уговору о приступању Европској унији. АКП је покушала да институционализује грађанске слободе, побољша и унапреди заштиту мањинских права, промовише цивилну контролу над војском и даље развије слободно тржиште.

Појављивање индустријске, трговачке и финансијске буржоазије, добрим делом повезане са АКП и зависне од АКП, представља заправо испуњење Ататуркове велике историјске визије. Средња класа, која је у успону, више не жели да буде третирана као адолесцент којем је потребан надзор. Она вољно прихвата демократију, партиципацију у грађанском друштву и слободно тржиште. Она чеже да постане део модерног света и – ако је допуштено – хтела би да постане члан Европске уније.

Запад би требало не да се плаши унутрашње, економске и спољне политике коју води АКП, већ да јој изрази добродошлицу. Демократска, тржишно-оријентисана, просперитетна и стабилна Турска, са смиреним исламским идентитетом, и мирољубивим односима са својим суседима, може се испоставити као природнији савезник него милитаристичка кемалистичка држава. Она би била у стању да боље промовише западне интересе. Респектована Турска, којој суседи верују би могла боље да посредује између, на пример Ирана и Запада, Израела и Палестине, Израела и Сирије.

Овим се не сугерише да је АКП потпуно бенигна. Чести покушаји премијера Реџепа Тајипа Ердогана да уклони своје неистомисљенике из медија су узнемиравајући и треба их узети у обзир.

С временом, успон средње класе ће бити најделотворнија гаранција да ће Турска наставити свој пут ка секуларној западној демократији. Мада је значајнији део верске буржоазије повезан с АКП и зависи од ње, ова турска буржоазија ће вероватно у будућности избегавати екстремну политику која би угрозила њене интересе и ако настави са прихватањем умереног ислама. На крају, АКП и партије сличне њој би у Турској могле имати онакву улогу какву имају хришћанске демократске странке у

Кемализам је мртав - живео кемализам

Пише: Дариус Захеда, Гокхан Баџик
петак, 30 април 2010 13:40

западној Европи.

Најзад, они који брину да ће се мандат АКП лако продужити и наставити политика у правцу којим ће се омогућити прилика за еродирање секуларног наслеђа Турске, треба да препознају да би изгледи опозиције били побољшани ако би прихватили нека од либералнијих начела политичке платформе АКП, као што су тржишне реформе, цивилна контрола над војском, и проширење и јачање културних права курдске мањине. Али уместо да заговарањем прогресивних циљева деле базу странке АКП између њених интелектуалаца, верника, предузетника, и курдског дела, опозиционе партије до сада су се одлучивале за противљење одбацивању религијске платформе и кукумавчење над крајем кемализма.

Дариус Захеда је научни сарадник у Институту за међународне студије универзитета Беркли у Калифорнији, тренутно предаје на [универзитету Зирве](#) у Турској. Гокхан Баџик је професор међународних односа на Универзитету Зирве у Турској и сарадник у [Zaman](#)

и

[Today's Zaman](#)

(превод: НСПМ)